

نیگه رانی دیاردهیه کی مرۆیییه، ناشیئت به نه خوۆشی
بژمیردریئت، هه مدیسان ناکریئت به دیاردهیه کی
ئهریئی بژمیردریئت، به لام دیاردهیه که سهر به
خودی بوونی مرۆفه که تایبه تمه ندیییه کانی بوون
ده دۆزیته وه، فهلسه فهی بوونگه راییی، نیگه رانی
وا ده بینیئت، که وا ئه زموونی دانپیدانانه هه بوونی
کیشه و گرفتگه لیکی بوونی مرۆیی، له ژیان و
مردن و بهرپرسیاریه تی، ئازادی، ئالۆزیوونی
ههست و سۆزه کان له ترس و نا ئومیدییه کان...
تاد.

نیگه رانی وهک چه مکیکی فهلسه فی بۆ یه که م
جار، له لایه ن فه یله سووفی دانیمارکی (سورین
کیرکه گارد ۱۸۱۳-۱۸۵۵) وه به کارهاتووه. «ئهو
پییوایه نیگه رانی پوکینه یه کی سۆزداره و
سۆزیکه چه قبه ستووه، ئهو حه ز و ئاره زوویه
که مرۆف لیی ده ترسیئت، نیگه رانی هیزیکه
ده ره کییه جله وی تاکه به دهسته وه یه که
نا توانیئت خۆی لی ده ربازیکات، حه زیشی
پیناکات، چونکه لیی ترساوه، ئهو شته ی
که مرۆفیش ده ترسیئیت، وه سوه سه ی بۆ
دروست ده کات، نیگه رانی مرۆف بیده سه لات
ده کات، ههروه ها (گوناکردن) به بنچینه ی
نیگه رانی ده زانیئت، په گی ئه م نیگه رانییه
ههستی تاکه که سه له کرده وه ی ئازادی
گوناکردندا که به پیویست له ئه نجامی

چه مکی نیگه رانی له فهلسه فهی بوونگه راییدا

سه رتیپ ئاغا واحید بهگ

سورین کیرکه گارد

مرۆف چۆن له راستییه تی و ساغله می بژارده و نه گهره کانیدا دلتیا ده بیئت! له کاتی کدا له بهردهم دهرفهت و بژارده و نه گهره لیکی بی شو ماردایه، ئایا کامه بژارده و نه گهره راستترین و باشتترینه بو، تا برپاری له سهریدات و بو ژیان خوی هه لیبژدیئت؟ نه مه ییش وا له مرۆف دهکات تووشی گیزبوون ببیئت، واته هۆکاری سهره کی گیزبوونی مرۆف نه و پرۆسه ییه کاتیک په ی به دهرفه ته کان ده بات و پووبه پووی نیگه رانی ده بیته وه، تا دهکات به ئاستی تیرامان و قوولبوونه وه له وهی که کام ههنگاو بنیئت، ههروه ها کیرکه گارد پییویه مرۆف له تواناییدایه له پرگای بیرکردنه وهی قوول و پامان و سهرنجدانه وه له گه ل ناخی خۆیدا ئاشنا بیئت، گرنگیدان و بایه خدان به لایه نی پوحی، یان به بابته کانی فلسفه وه، یارمه تیدهر و هاوکارده بن، بو نه وهی مرۆف بتوانیئت و بزانیئت به شیوه یه کی دروست هه لسوکه وت له گه ل

هه لبژارده نه کانه وه سه رچاوه ده گریت؛ چونکه هه لبژاردن په تکرده نه وهی نه گهره کانه، هه لبژاردن له مه ترسییه کان پیکهاتوه، مه ترسییه کانیش نیگه رانی له خو ده گرن، بویه له سوئگه ی نه وه وه، نه بوون خوی ده خزیته ناو بوونه وه؛ نه و جا لیته دا پیوه ندییه کی پته و له نیوان نه بوون و ئازادی و نیگه رانی دا دروست ده بیئت. گونا کاردن له لایه ن کیرکه گارده وه واتایه کی ئاسایی نییه، کاتیک مرۆف گونا کیک دهکات، نه وه نه م گونا که له لایه ن کیرکه گارده وه واتایه کی قوولی فلسفه ی ده به خشیئت که له پیرو ز نه بوون و به شدار بوونمانه له یه که م گونا کاردندا، کاتیک ئاده م و حه وا سه رپیچی و فرمائی خودایان کرد، نه م سه رپیچی و گونا که شیان وای کرد ئیتمه مانان له خودا جیا بیینه وه، گونا کاردن هه سته کردنی مرۆفه به تاکانه یی خوی له بهرده م خودادا، به هوی نه نجامدانی گونا که شه وه مرۆف هه ست دهکات ئازاد و به رپر سیاره، له م جیهانه دا هه ست به کو تاییه اتن و نه مان و له ده سته دانی خوی دهکات، به م هه سته کردنه شه وه پرگای پرگاری ده ست پی دهکات.

ئاده م و حه وا، کاتیک نه وه هه سته یان له لاله بوو که له ئاستی هه لبژاردنی کدا ئازادن، واته له ئاستی خواردنی نه و میوه یه ی که خودا لئی یاساغ کرد بوون، نه مانیش له جیبه جیکردن و جیبه جینه کردنی دا ئازاد بوون، ئیتر نه وان جیبه جینه کردنه که یان هه لبژارد و تووشی نیگه رانی کردن، هه ر نه م گوپرایه لی نه کردن و بیته فرمائی کردنه، وای کرد مرۆف به جو ریک بژیئت ناماده یی گونا کاردن به بهرده وامی له ژیانیدا هه بیئت، وپرای نه مه ش مرۆف هه میشه هه زده کات به راستو دروستییه وه بژیئت، به لام

نيگه رانيدا بکات. هر له رپځگای بېرکړدنه وه په کي قوليشه وه مړوډ ده توانيت ئيمان به ده ست بهينيت، خوځي له گوناح بپاريزيت، چاکه و خراپه له يه کدي جيابکاته وه، به رده وام بوون و سووربوون له سهر چاکه کاري له و گوناحانه ده مانپاريزيت که پشتاوپشت به زگماکي بومان به جي ماون. به پيچه وانه شه وه، نه گهر ئيمانمان به باشه و چاکه چاريدا نه بيت، به رده وام له نيگه رانيدا ده ژين.

فيله سووفی نه لمانی مارتن هايديگر (۱۸۸۹-۱۹۷۶)، پيويوه نيگه رانی جوړيکه له دلله پراوځي، به شيوای جياجيا خوځي نمايش دهکات، له نه نجامي ويستی مړوډ بؤ ژيانتيکي په سه نانه، هوکاري نيگه رانی په يوه ست نيه به چوڼيه تي نه و جيهانه ي که مړوډي تيدا ده ژيت، به لکوو وه ستاوه ته سهر چوڼيه تي تيروانين و پامان و خوگونجاندي مړوډ له گه ل نه و بنه ما و بنياده بنچينه بيانه ي که واقعيان له سهر پيکها تووه، کاتيک مړوډ تووشی نيگه رانی ده بيت، نازانيت هوکاره کي له چي پيکها تووه، چونکه نه زمون و مامه له کړدن له گه ل بنياد و بنه ما سهره کييه کان کاريکي سانا نيه، هايديگر نه م حالته به هيچ شتيک و له هيچ شوپنيک ناوده بات، بويه کاتيک هايديگر له باره ي (نيگه رانی) يه وه ده دويت، مه به ستی نه زمونوی نه و ژيانه يه، يان نه و سوځي بوونه يه که خه مه کانی رستي بوونمان بؤ ده رده خات، پوويه پووي به رده م نه م نه بوونه په سه نمان ده کاته وه که خوځي له وديوي بوونماندا ده شارپته وه، بويه نيگه رانی نه و شيوازه تاييه ته ي بوونه يه که خوځي بؤ بوونی مړوي پوون ده کاته وه که بابه ته کانی جيهان بي سوودن، بوونی شته جياوازه کانی جيهان بي واتا و پوپووچن، وينای هه موو

نه و بوونه بابه تيانه به مورکي نه بوونی و بي سنووي دهکات، مړوډ له رپځگای نيگه رانيه وه په ي به نه بوونی جيهان ده بات و بؤ (خود) ده گه رپته وه، نه گه رچي نه م (خود) ه ته نيا نه گه ريکي پووتی بوونه، نه ميش نه و واتي ه ده گه يه نيت که نه م (نيگه رانی) يه له جيهانی بابه ته کان دوورمان ده خاته وه، تا بؤ نه و توخمه په سه نه بگه رپينه وه که له بوونماندا هيه، نه ميش نه و نه گه رانه ن که هينانه دييان ده خوانن، هه روه ها پيويوه هه ستیک هه يه به رده وام مړوډ نه زمونوی له گه لدا دهکات نه ميش نه وه يه: مړوډ هه ميشه هه ست دهکات فرپدراوته نه و جيهانه وه، بويه ناخی مړوډ هاوار دهکات، تا ژيانتيکي په سه نانه بژيت، نه م هاوارکړدنه ش ناگاييه ک و هوشارييه کي سخت و دژوره که داواي بوونيکي په سه ن دهکات، که چي مړوډ نه ده توانيت وه لامي نه م هاواره ي ناخی بداته وه و نه ده ستوانيت کپي بکات، بويه مړوډ ناچاره هه ولی خوگونجانی له گه ل بنه ما بنه رپه تييه کانی واقيعدا بدات، هاواره کي ناخيش له هوشاري و ناگايي مړوډدا له ناستي مردندا، به ته وای به ديارده که ویت و قوت ده بيته وه، که وه ک نيگه رانيه ک، يان دلله پراوځيکه خوځي ده رده خات. مړوډ له ناو نيگه رانيدا مردن وه ک دوا بارودوخ ده بينيت که خوځلادان ليی نه سته مه، بويه مړوډ وا هه ست دهکات بؤ ناو مردن فرپي ده دريت، به رده وام ژيانی مړوډ به ره و ناراسته ي مردن پي دهکات که يه کيکه له بنياده سهره کييه کانی واقيع. به لام فيله سووفی فپه نسي جان پوگ سارتر (۱۹۰۵-۱۹۸۰)، گرنکييه کي زوري به م چه مکه داوه، پيويوه مړوډ به به رده وامي له نيگه رانيدا ده ژيت و ده خولپته وه، نه ک له به رنه وه ي ژيان

سيخاڤه له مهينه تي و چهرمه سهرى و ژان، بهلكوو له بهرته وهى مرؤف مهككوممه به نازاديه وه .

مرؤف به در له هز و ويست و دهسه لاتي خوي هينراوته ناو جيهانه وه، له گه ل نه وه شدا كاتيڪ ديت، ده بيته خاوهن ناگايي و هوشيارى و بژارده كانى خوي دهستنيشان دهكات، هه رخودى نه م بژاردنانه ش چيهه تي (ماهيه)ى مرؤف ديارى دهكهن، ههروهه باوه پى وايه، بوون پيش چيهه تي دهكه وييت، بويه مرؤف له ريگه ي بوون و كاروكرده وه كانيه وه ده توانيت واتا به ژيانى خوي بيه خشيت، به لاي نه وه هيج خودا و هيز و ويست و دهسه لاتيكيش له سهرووى ويست و دهسه لاتي مرؤفه وه نيه كه مه بهست و نه خشه ي ژيانى بو دابريژيت، بويه نهركى سهرشانى مرؤفه پيرپهوى ژيانى خوي ديارى بكات .

سه رچاوه كان:

- ۱- الموسوعة الفلسفية، الفلسفة الوجودية، د. فيصل عباس، الجزء العاشر، مركز الشرق الاوسط الثقافي، ط ۱، ۲۰۱۱.
- ۲ قاموس الفلسفة، د. ديديه جوليا، نقله الى العربية د. فرنسوا ايوب وآخرون، ط ۱، ۱۹۹۲.
- ۳ فلاسفة وجوديون، فؤاد كامل عبدالعزيز، الدار القومية، ۱۹۶۲.

نه بوونى مه بهستيك، يان تامانچيكي پيشوهخت له بهردهم بوونى مرؤفدا، يان بوونيكى پوچ كه بژارده گه ليكي بيشومارى له بهردهمدايه، نه مه وادهكات مرؤف تووشى نيگه رانى بيت، به هوى نازاديه كه يه وه، مرؤف هل و دهرفه تيكي زورى له بهردهمدايه كه ده توانيت له ريگايانه وه هه ول بدات نه وه كه سه بيت كه خوي دهيه وييت، به و جوردهش بژيت كه خوي ويناي دهكات، بويه هيج له مپه ر، يان هيز و دهسه لاتيك بوونى نيه كه ريگرى لي بكات، ههروهه پيوايه كاتيڪ مرؤف هه ر بژارده يه كه هه لده بژيژيت گزارشت و پيناسه ي نه وه دهكات، بومان ده رده خات كه وا پيوسته مرؤف چون بيت، نه مه ش نهرك و باريكى سهخت و گران و ليوانليو له بهرپرسياريه تيبه كه مرؤفى نازاد ده خاته نهستوى خوي، نه مه يش مرؤف به نيگه رانى ده سپرييت .